

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การประเมินความยั่งยืนและปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนของชุมชนป่าเมี่ยงในภาคเหนือของประเทศไทย
ผู้เขียน	นางสาวเนาวรัตน์ ลินพิศาล
ปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร)
คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร. ชพิกา สังขพิทักษ์ ประธานกรรมการ รศ.ดร. เบญจพรรณ เอกะสิงห์ กรรมการ
	บทคัดย่อ

การประเมินความยั่งยืนและปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนของชุมชนป่าเมี่ยงในภาคเหนือของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบสภาพทางกายภาพชีวภาพและระบบนิเวศน์ของป่าเมี่ยงสภาพทางเศรษฐกิจสังคม การจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนป่าเมี่ยง รวมถึงเปรียบเทียบความยั่งยืนในแต่ละด้าน และวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของชุมชนป่าเมี่ยง

ในการศึกษานี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในระดับชุมชนและครัวเรือนจากชุมชนป่าเมี่ยง 4 แห่ง โดยแบ่งเป็นชุมชนป่าเมี่ยงที่ตั้งอยู่บนเทือกเขาถนนธงชัยตะวันออก 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนป่าเมี่ยงป่าแป๋ และชุมชนป่าเมี่ยงปางมะเกลือ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อีก 2 ชุมชนตั้งอยู่บนเทือกเขาฝิ่ปันน้ำตะวันตก ได้แก่ ชุมชนป่าเมี่ยงแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนป่าเมี่ยงขุนลาว ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย การเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับครัวเรือนทั้ง 4 ชุมชนรวมทั้งสิ้น 214 ครัวเรือน การศึกษานี้ได้แยกวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วนหลักๆ คือ การวิเคราะห์ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าเมี่ยงทั้ง 4 แห่งโดยการสุ่มสำรวจพื้นที่ป่าเมี่ยงชุมชนละ 4 แปลงเพื่อเก็บรายละเอียดชนิดของพืช สัตว์ที่ชาวสวนเมี่ยงใช้ประโยชน์ ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์โดยใช้ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจสังคม การอนุรักษ์และจัดการป่าเมี่ยง รวมถึงความมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเปรียบเทียบความยั่งยืนในแต่ละด้านใน 4 ชุมชน ส่วนสุดท้ายคือการวิเคราะห์ปัจจัยทางด้าน

เศรษฐกิจสังคม และการจัดการทรัพยากรป่าเมืองทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนที่มีผลต่อความยั่งยืนของชุมชนป่าเมือง โดยใช้แบบจำลองโลจิสติกหลายทางเลือก

จากการศึกษาพบว่าป่าเมืองในแต่ละแห่งมีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง โดยเฉพาะแต่ต้นเมืองและไม้ป่าเท่านั้นแต่ยังรวมถึงพืชและสัตว์อื่นๆอีกมากมายที่ใช้เป็นอาหารทั้งที่ปลูกและขึ้นเองตามธรรมชาติ รวมทั้งไม้ใช้สอย ไม้สร้างบ้าน และในแต่ละบริเวณที่สำรวจ เช่น ใกล้ลำห้วย ป่าเมืองอยู่ในที่ลาดชันห่างจากหมู่บ้าน ก็จะมี ความแตกต่างในชนิดของพืชที่พบด้วย จากการเปรียบเทียบในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการจัดการทรัพยากร โดยใช้ตัวชี้วัด พบว่าครัวเรือนผู้ผลิตเมืองในแต่ละแห่งมีค่าดัชนีความหลากหลายของแหล่งรายได้มากกว่า 0.8 และมีแหล่งรายได้ไม่ต่ำกว่า 3 แหล่ง ซึ่งถือว่ามีความเสถียรภาพในรายได้ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะรายได้ที่มาจากป่าเมือง ซึ่งมีทั้งรายได้จากเมือง มะแขว่น กาแฟ เสาวรส ของป่า เป็นต้น ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 70 ของรายได้รวมทั้งหมด ส่วนรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของชุมชนป่าแป๋ และปางมะกล้วย สูงกว่า ชุมชนแม่กำปองและขุนลาวประมาณ 1 เท่าตัว แต่ค่าใช้จ่ายก็สูงกว่าด้วยเช่นกัน ในประเด็นด้านความมั่นคงทางสังคมในภาพรวมถือได้ว่ามีค่าดัชนีความมั่นคงทางสังคมค่อนข้างใกล้เคียงกันคือประมาณ 0.6 และสุดท้ายในประเด็นด้านการจัดการทรัพยากร พบว่าค่าดัชนีด้านการใช้ทรัพยากรป่าเมืองแบบอนุรักษ์ใน 3 ชุมชนมีค่าดัชนีใกล้เคียงกัน คือ ประมาณ 0.5 ได้แก่ ชุมชนป่าเมืองป่าแป๋ ปางมะกล้วยและแม่กำปอง ส่วน ขุนลาว มีค่าดัชนีประมาณ 0.4 ซึ่งน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบค่าดัชนีเฉลี่ยของบ้านป่าแป๋และปางมะกล้วย กับ บ้านแม่กำปองและขุนลาว ซึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ พบว่า ค่าดัชนีเฉลี่ยของการใช้ทรัพยากรอย่างอนุรักษ์ของ 2 บ้านแรกมีค่าสูงกว่า บ้านแม่กำปองและขุนลาว แต่มีค่าเฉลี่ยของความมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ต่ำกว่า

ในส่วนของการวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลต่อความยั่งยืนของชุมชนป่าเมือง โดยใช้แบบจำลองโลจิสติกหลายทางเลือกนั้น ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยส่งผลให้ชุมชนป่าเมืองมีความยั่งยืนต่อไป ได้แก่ การมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการพึ่งพาการใช้ประโยชน์จากป่าเมืองต่อรายได้ทั้งหมด การได้รับการส่งเสริมอาชีพจากโครงการหลวงหรือการเข้าเป็นสมาชิกของโครงการหลวงซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้การที่ชุมชนมีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่ดีขึ้นเช่น การมีคมนาคมที่สะดวก การบริการด้านสาธารณสุขเข้าไปทั่วถึง มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้าไปอบรมให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี การส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่ครัวเรือนในการสร้างรายได้ มีความรู้เท่าทันกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองภายนอก และการที่ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ครัวเรือนยังคงคิดที่จะเก็บรักษาสวนเมืองไว้และลดโอกาสของการคิดขายสวนเมืองลง อันหมายถึงชุมชนป่าเมืองยังคงได้ใช้ประโยชน์จากป่าเมืองและสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

Thesis Title	Sustainability Assessment and Factors Determining Sustainable Tea Forest Communities in the North of Thailand	
Author	Miss Nowarat Linpisal	
Degree	Master of Science (Agricultural Economics)	
Thesis Advisory Committee	Lect. Dr. Chapika Sangkapitux	Chairperson
	Assoc. Prof. Dr. Benchaphun Ekasingh	Member

Abstract

The study assesses sustainability and determines factors of sustainable tea forest communities in the north of Thailand by exploring the ecological situation of tea forest, socio-economic conditions and resource management system of tea forest communities. To this end, household and community level data was collected from four tea forest communities. The two selected communities in the Eastern Thanon Thongchai mountain rang were Papae and Pangmakluai in Papae sub district, Mae Taeng district, Chiang Mai province and two communities selected in the Western Phi Pannam mountain rang included Maekumpong in Huaikao sub district, Mae on district, Chiang Mai province and Khunlao, Maechedimai sub district, Wiangpapao district, Chiang Rai province. Within these four communities, 214 households were randomly selected for this research. In order to explore the ecological situation of the tea forest, four sampling plots in each community were established to collect data on plant and animal diversity. Sustainability assessment was based on indicators along four main dimensions namely socio-economic indicators, resource management indicators and resource conservation and awareness indicators. A multinomial logit model was used to analyze factors determining the sustainability of tea forest communities.

The research found a high richness of local biodiversity resources. Not only miang (tea) tree and other tree species were found but various kinds of wild animals and plants which are considered as an important source of food and base of livelihoods of the communities. In different spatial entities of the forest, different kinds of plants were found, dependent on distance from the river, degree of slope and distance from the village. The analysis of indicators found that households in all four tea forest communities had an income diversity index of more than 0.8 and had a minimum of three income sources which shows a high stability of income. The main income is derived from the tea forest, particularly miang, makuen, coffee, passion fruit and non timber products, accounting for 70 % of the total income. The average household income per year of Papae and Pangmakluai communities was higher than in Maekumpong and Khunlao communities, which is also reflected in higher expenditures. The analysis of social index found that all communities had an average of 0.6. The conservation index in Papae, Pangmakluai and Mae kumpong was around 0.5, the least being in Khunlao with 0.4. The comparison between Papae – Pangmakluai and Maekumpong – Khunlao showed that the conservation index of the first two communities was higher, whereas the conservation awareness index was lower than in the last two communities.

The analysis of the factors determining the sustainability of tea forest communities by multinomial logit model showed that the major factors were an increase of dependency on tea forest for the total income and the promotion from the Royal Project (the way to increase household income). Other factors are the socio-economic conditions at community level, e.g. level of infrastructure, quality of public health service, promotion of household income opportunities, knowledge of new technologies and macro-economic and political knowledge. Finally, efficiency and fairness of resource management at the community level enhances forest conservation by reducing the selling of tea forests. In sum, the sustainability of tea forest depends strongly on the sustainability of local people's livelihood.